

Тетяна ІЛЬЧУК,
студентка 3 курсу ІФЖ

Н. І. АСТРАХАН,
доцент

ТВОРЧА ІСТОРІЯ ПОВІСТІ М. В. ГОГОЛЯ «ТАРАС БУЛЬБА»

Стаття присвячена історії створення повісті М. В. Гоголя «Тарас Бульба». Творча історія повісті розглядається у зв'язку з проблемою жанрової визначеності твору. Проаналізовано вплив на жанрову структуру «Тараса Бульби» фольклорних жанрів, а також героїчного епосу, історичних джерел.

Повість М. В. Гоголя «Тарас Бульба» має складну й велику творчу історію. Вперше цей твір був надрукований у 1835 році в збірнику «Миргород». У 1842 році в другому томі своїх «Творів» Гоголь розмістив «Тараса Бульбу» до докорінно переробленої, нової редакції. Робота над цим шидевром тривала з перервами дев'ять років: з 1833 року до 1842. Між першою й другою редакціями «Тараса Бульби» було написано кілька проміжних редакцій деяких розділів.

У досліджуваному творі виявляється одна з примітних рис Гоголя-письменника. Написавши й навіть надрукувавши свій добуток, він ніколи не вважав свою роботу над ним завершеною, продовжуючи невтомно вдосконалювати його. Саме тому ця повість має безліч редакцій. Гоголь, за свідченням Н. В. Берга, розповідав, що він до восьми разів переписував свої наброски: «Тільки після восьмої переписки, неодмінно власною рукою, праця є цілком закінченою, досягла вершини створення».

На завершальному етапі роботи над остаточним змістом «Тараса Бульби» Гоголь безсумнівно врахував художній досвід історичної прози О. С. Пушкіна. Саме в другій редакції повість придбала ту реалістичну завершеність й повноту поетичної форми, що відрізняє цей великий добуток російської класичної літератури. Багато літературознавців називають повість історичною. І це логічно, адже події, зображені в повісті відносять реципієнта до далекого минулого, коли Україна була захоплена боротьбою з іноземними завойовниками за свою незалежність. З іншої точки зору, її впевнено можна назвати героїчною. Відтворюючи картину минулої епохи письменник вільно оперував історичними фактами та подіями. Так події повісті спочатку відносяться до XV століття, потім – XVI, а ряд фактів реальної історії (Київська академія, гетьман Потоцький, осада Дубно) відносяться до середини XVII століття. І Тарас Бульба не історична особа, а один із характерів, які склались в той час [3, с. 196].

Проблема творчої історії повісті пов'язана з жанровою природою твору. Серед жанротворчих чинників повісті – героїчний епос. Героїчний

© Ільчук Т.

ліро-епос проникає у писемну літературу вже з княжої доби, коли в літописах згадувалися та цитувалися народні твори, і навіть подавалися відомості про народних співців. Першим твором, що постав на межі фольклору та писемної літератури, є «Слово о полку Ігоревім», у якому картини битви, поля бою подаються в дусі народної поетики, з виразною народною символікою, на персоніфікації сил природи.

З героїчним епосом перегукується поема І. Котляревського «Енеїда» (на початку подаються «патрети всіх багатирів», а далі – картини військової доблесті, битв, поєдинків із прямими вкрапленнями народних образів – «Як Переяслів боронив», «Як Муромець Ілля гуляє», «Як в Польщі Желізняк ходив», «Чернець Мамая як побив»). Найбільше жанри героїчного епосу культивувалися в українській літературі доби романтизму. Такими є збірка А. Метлинського «Думки та пісні та ще дещо» («Бандура», «Смерть бандуриста», «Козак, гайдамак, чумак», «Козак та буря», «Старець», «Гетьман» та ін.), твори Л. Боровиковського (наприклад, «Бандурист»), О. Афанасьєва-Чужбинського («Украинская дума»), М. Костомарова («Максим Перебийніс», «Діти слави, діти слави», «Спить Вкраїна та руїни», «Полтавська могила», «Пан Шульпіка»), М. Маркевича («Гетьманство»); на основі сюжету думи «Івась Удовиченко, Коновченко» М. Костомаров створив баладу «Ластівка», а історична пісня Срезневського, котра була опублікована в «Запорожской старине», «Гей, був в Січі старий козак», стала основою для його драми «Сава Чалий», ще пізніше цей же самий сюжет опрацював І. Карпенко-Карий в однойменній п'єсі. До жанрів народного ліро-епосу зверталися представники «Руської трійці» та її послідовники. У творчості М. Шашкевича є дума «Побратимові, посилаючи йому пісні українські», стилізовані поеми «О Наливайку», «Хмельницького обступленіє Львова», «Болеслав Кривоустий під Галичем»; серед творів І. Вагилевича – цикл «Думи» («Добрилів», «Дністер», «Бич», «Пліс-несько»); М. Устияновича – «Дума матері руської», «Ужас на Русі при зближенні монголів в літі 1224», «Слов'янська колибель», «Могила Святослава»; І. Гушалевича – «Дума», «Дума над дністровська», «Дума над Галичем»; А. Могильницького – «Згадка старовини».

Роботі М. Гоголя над «Тарасом Бульбою» передувало глибоке та ретельне вивчення історичних джерел. Серед них варто назвати «Опис України» Боплана, «Історію про козаків запорізьких» Мишецького, «Запорожская старина» Срезневського, «История Малой России» Бантиш-Каменського, рукописні списки українських літописів – Самовидця, Величка, Грабянки. Але ці джерела не задовольняли цілком М. Гоголя. У них багато чого йому не вистачало: насамперед характерних побутових деталей, живих прикмет часу, широкого розуміння минулої епохи. Спеціальні історичні дослідження й літописи здавалися письменникові занадто сухими, млявими й по суті мало допомагали художникові досягнути дух народного життя, характери, психологію людей. Серед джерел, які допомогли М. Гоголю в роботі над «Тарасом Бульбою», був ще один, найважливіший: народні українські пісні, особливо історичні пісні й думи.

М. Гоголь вважав українську народну пісню дорогоцінним джерелом для історика та поета, що бажають «випитати дух минулого століття» і осягнути «історію народу». З літописних і наукових джерел М. Гоголь черпав історичні відомості, необхідні йому фактичні подробиці, що стосуються конкретних подій. Думи й пісні ж давали йому щось набагато більше істотне. Вони допомагали письменникові зрозуміти душу народу, його національний характер, живі прикмети його побуту. Він виокремлює з фольклорної пісні сюжетні мотиви, часом навіть цілі епізоди [2, с. 125].

В історичному минулому українського народу було також таке неповторне і легендарне явище, як Запорізька Січ. Справді, з особливою теплою і гордістю Гоголь змальовує Січ – це гніздо, «звідки вилітають всі ті горді й міцні як леви!.. звідки розливаються воля й козацтво на всю Україну». Поетичний образ Січі, створений художником невіддільний від яскравих могутніх характерів, її що населяють.

Т. Ильчук. Творческая история повести Н. В. Гоголя «Тарас Бульба».

Статья посвящена истории создания повести Н. В. Гоголя «Тарас Бульба». Творческая история повести рассматривается в связи с проблемой жанровой определенности произведения. Проанализировано влияние на жанровую структуру «Тараса Бульбы» фольклорных жанров, а также героического эпоса, исторических источников.

T. Ilchuk. Creative story tale of N. V. Gogol's «Taras Bulba».

The article is devoted to the history of the novel N. V. Gogol's «Taras Bulba». The creative history of the novel is concerned with the problem of genre certainty works. Analyzed impact on the genre structure «Taras Bulba» folklore genres, as well as the heroic epic, historical sources.

Список використаної літератури:

1. Виноградов И. Гоголь – художник и мыслитель: Христиан. основы мирозозерцания. – Москва : ИМЛИ: Наследие, 2000. – 445 с.
2. Гарин И. Загадочный Гоголь. – Москва : Терра-Кн. Клуб, 2002. – 638 с.
3. Гоголь Н. Собрание сочинений: В 9 т. / Сост., подг. текста и коммент. В. А Воропаева, И. А Виноградова. – М. : 1994. – Т. 4. – 346 с.
4. Капитанова Л. Н. В. Гоголь в жизни и творчестве: учебное пособие для школ, гимназий, лицеи и коледжем. – 2-е изд. – М. : ООО ТИД «Русское слово – РС», 2006. – 160 с.: фотоил.
5. Яковлева О. Творчество Гоголя. – М. : Просвещение, 1989. – 244 с.

